

Vad är politik?

Politik

Orden demokrati och politik har sina rötter i antiken. Demokrati betyder folkstyre och politik betyder statskonst eller det som rör staten. I modern tid har ordens innebörd ändrats i och med att vi numera uppfattar såväl staten som medborgarna annorlunda än vad antikens greker gjorde. Vi kan fortfarande säga att politik handlar om det som rör staten och dess medborgare men vi lägger in andra betydelser i det. Dessutom har vi vidgat innebörden av begreppet.

Politik kan sägas vara allt som handlar om att erövra makt och utöva makt i offentliga sammanhang- att styra, bestämma och diskutera saker som rör gemensamma angelägenheter.

IGORSTEVANOVIC/SHUTTERSTOCK

Samhället har genomgått många förändringar. Eftersom många länder är stora både till ytan och till invånarantalet måste man organisera samhället på mer än ett sätt.

I Sverige ansvarar staten för nationella frågor. Det innebär att staten fungerar som en sorts organisation för frågor som rör hela landet. Staden, som i vårt land brukar kallas kommunen, får dock själv ta ansvar för en hel del lokala frågor som rör just dess invånare. I många länder finns en högsta nivå som brukar kallas federal. Sådana så kallade förbundsstater, till exempel USA, består i själva verket av flera delstater som slutit sig samman.

Ord och begrepp

Ordlista: Vad är politik?

Demokrati betyder folkmakt eller folkstyre.

Envælde betyder att en person har all makt.

Det här är offlineversionen av *Vad är politik?*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/1035/26289>

Federal är sådant som gäller alla medlemmar i en förbundsstat.

Förbundsstat är en sammanslutning av områden, delstater, som bildar ett land.

Grundlag är en lag som ensam eller tillsammans med andra lagar är ett lands författning, som bestämmer hur ett land ska styras.

Ideologi kallas en samling tankar, idéer och föreställningar om vad som är viktigt i världen och i livet.

Näringsfrihet är rätten att fritt välja yrke och starta, äga och driva företag.

Politik är allt som handlar om att erövra makt och utöva makt i offentliga sammanhang – att styra, bestämma och diskutera saker som rör gemensamma angelägenheter.

Revolution är en snabb och genomgripande förändring då något nytt skapas.

Statsskick är olika sätt att styra ett land.

Tryckfrihet är rätten att säga vad man vill i en tryckt skrift.

Yttrandefrihet är rätten att få framföra sina åsikter offentligt utan att staten lägger sig i.

Politikens två delar

Politikens form – statsskicket

Oavsett hur många nivåer man delar in samhället i handlar det om behovet av organisation och beslutsfattande. Hur organisationen ska se ut och hur beslutsfattandet ska gå till brukar kallas statsskick. Det kan vi kalla politikens form. Om detta kan du läsa mer i kursdelen Sveriges statsskick.

Ett annat område som politik handlar om är det som rör politikens innehåll, det vill säga vad som är dess mål.

Politikens form, det vill säga statsskicket, regleras av grundlagar och förändras inte särskilt ofta. Politikens innehåll finns det däremot många idéer om. I en demokrati får alla dessa idéer komma till uttryck. Vilka politiska idéer som kännetecknar samhället växlar över tid samt är beroende av vilka som har den styrande makten och vilka som har inflytande på den. För att lättare känna igen olika huvudtyper av politiska idéer brukar vi tala om ideologier.

LENNART GULLBERG/SYDSVENSKAN/IBL

■ Olof Palme på besök i Korsbackaskolan i Kävlinge, Skåne, 1977. Ett av Palmes mer berömda citat är "politik är att vilja". Citatet kommer från ett tal vid SSU:s kongress 1964.

Politikens innehåll – ideologi

Förenklat kan man säga att en ideologi är ett paket av idéer. Detta paket innebär att man söker svar och erbjuder lösningar på många frågor, inte bara vissa.

Ett exempel kan visa skillnaden. Du kanske tycker att studiebidraget borde höjas. Det skulle i så fall vara en politisk åsikt men inte en politisk ideologi. Åsikten kan däremot vara en naturlig följd av en ideologi. En ideologi fokuserar nämligen inte på enstaka frågor utan intresserar sig för många skilda samhällsproblem. En ideologi försöker inte heller hitta snabba lösningar utan förutsätter en analys av hur samhället fungerar, det vill säga man försöker hitta ett mönster som avslöjar djupare och mer grundläggande samhällsproblem.

Man kan jämföra med hur en läkare arbetar. Om en patient klagar över hosta, värk och feber nöjer sig förhoppningsvis inte läkaren med att skriva ut olika mediciner som lindrar de enskilda symtomen utan försöker se hur de olika sakerna kan tänkas hänga ihop så att man i bästa fall kan bota sjukdomen. På samma sätt måste en ideologi ha en helhetssyn på samhället så att man kan gå till botten med problemen och föreslå genomgripande lösningar. När det sedan gäller enskilda frågor, till exempel studiemedel, bör man kunna förvänta sig en ideologisk motivering, det vill säga ett svar som hänger ihop med den ideologiska grundsynen på samhället. Ett svar kanske då blir att studiemedel borde behovsprövas och att det kan vara rimligt med höjt bidrag till vissa eftersom staten bör ta ansvaret för att jämna ut ungdomars skilda levnadsvillkor. Ett annat svar skulle kunna vara att studiemedel bör ges i relation till studieresultat så att de som anstränger sig att prestera bra i skolan får ett högre bidrag. Kan du se vilken den avgörande skillnaden mellan dessa två motiveringar är?

Ideologier

Framväxten av liberalism, konservatism och socialism

OTTO OHMS SAMLING/IBL

■ Arbetstidsfrågan var tidigt en av arbetarrörelsens centrala frågor. Åttatimmarsdagen infördes formellt 1919 men kvarstod som en kampfråga lång tid efter det. Bilden är från en förstamademonstration i Folkets park i Malmö 1927.

EVERETT HISTORICAL/SHUTTERSTOCK

■ Kvinnor som demonstrerar till stöd suffragetrörelsen i Chicago 1916.

GETTY IMAGES

■ Winston Churchill talar vid Westminster Abbey i London i samband med det brittiska valet 1924 då han valdes in som konservativ ledamot av parlamentet.

De klassiska ideologierna är liberalism, konservatism och socialism. De är historiskt sammankopplade med de samhällsförändringar som skedde i samband med industrialiseringens genombrott samt 1700-talets och 1800-talets politiska revolutioner i Amerika och Europa. Det kan vara viktigt att förstå varför.

Industrierna byggdes ofta i städerna dit många flyttade för att få arbete. Jordbruket genomgick nämligen vid samma tid effektiviseringar som medförde att behovet av arbetskraft minskade på landsbygden samtidigt som det ökade i städerna. Det växande antalet fabriksarbetare var snart så stort att de bildade en ny samhällsgrupp – en allt större andel stadsbor som uteslutande försörjde sig genom lönearbete.

UNIVERSAL HISTORY GROUP/REX/ALL OVER PRESS

■ **Stadsmiljöer.** Staden Stockport i mellersta Storbritannien i mitten av 1800-talet. Miljön är typisk för den industriella revolutionen i Storbritannien: en stor järnvägsbro, rykande skorstenar, nedsmutsade flodstränder och trånga bostadskvarter. Litografi från 1845.

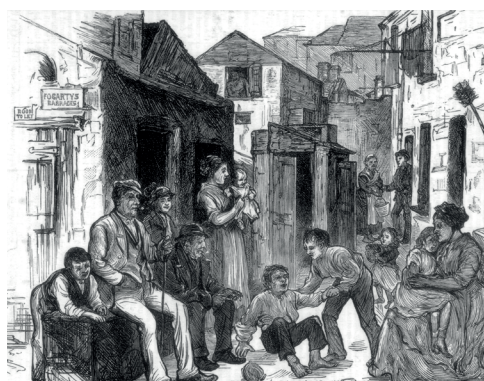
THE PRINT COLLECTOR/HERITAGE IMAGES/IBL

■ **Stadsmiljöer.** En trång gata i ett fattigt bostadskvarter i Bloomsbury i London 1875.

DUNCAN 1890/IStock

■ **Stadsmiljöer.** Bostadskvarter i London på 1800-talet. Människor bodde mycket trångt i små hus som stod tätt intill varandra.

THE PRINT COLLECTOR/HERITAGE IMAGES/IBL

■ **Stadsmiljöer.** Enkla hyresbaracker i ett slumområde i London 1875. Ofta bodde flera personer tillsammans i ett litet hyresrum.

Eftersom dessa var lågbetalda, arbetade under hårda förhållanden och till en början saknade utbildning skilde sig deras livsvillkor kraftigt från industriägarnas och tjänstemännens. Dessa utgjorde inte en lika stor grupp men blev allt fler i och med industrialiseringen. När det finns tydliga samhällsskikt av det här slaget, det vill säga grupper med olika möjligheter att påverka sina levnadsförhållanden, brukar man tala om ett klassamhälle. Det var egentligen inget nytt. Sedan gammalt fanns stora skillnader mellan till exempel adeln och bönderna. Det som hände under industrisamhällets framväxt var att det uppstod nya samhällsklasser och att det fick nya politiska följder.

Ett förnyat intresse för humanism, idéer om mänskliga rättigheter och en stark tilltro till förnuftet hade gett upphov till en mängd nygamla tankar. Dessa tankar spreds i bildade kretsar under andra hälften av 1700-talet, en tid som vi brukar kalla upplysningen. Idéerna inspirerade människor i de brittiska kolonierna i Nordamerika att kräva självständighet från moderlandet. Detta krävde visserligen krig men ledde till Förenta Staternas bildande.

I Europa väckte samma idéer det politiska medvetandet hos den ekonomiskt starka och bildade medelklassen. Dessa tankar var dessutom förstärkta av det nordamerikanska frihetskriget. Medelklassen kunde nu hävda sin betydelse i samhället. De hade ekonomisk makt och ansåg det rimligt att de också borde ha större politisk makt än de hade. Det var ju i regel adeln som hade mest inflytande över politiken och i flera länder, till exempel Frankrike, var kungen enväldig. Kolonisterna i Nordamerika hade krävt inflytande i den brittiska politiken, men de nekades. Det ledde till utbrytning och därmed krig. På motsvarande sätt krävde det så kallade tredje ståndet i Frankrike större politiskt inflytande i Nationalförsamlingen, vilket inte ledde till krig men till revolution. Även om denna revolution urartade och slutade med att Napoleon gjorde sig till kejsare satte den igång en våg av förändringar. Nya revolutionsförsök runt om i Europa följde.

Idéerna, som kom att gå under namnet liberalism, som syftar på frihet, bars upp av medelklassen. I takt med att också den fattiga arbetarklassen blev mer politiskt medveten började även den se till sina intressen. De hade ju anledning att förbättra såväl sina ekonomiska som politiska villkor och det krävde ännu radikalare idéer. Detta kom att kallas socialism, som syftar på kamratskap. De nya idéerna och revolutionsförsöken möttes av en reaktion hos de styrande som på de flesta håll bromsade upp förändringarna. Till försvar för detta formulerades den ideologi som kallas konservatism, som syftar på bevarande.

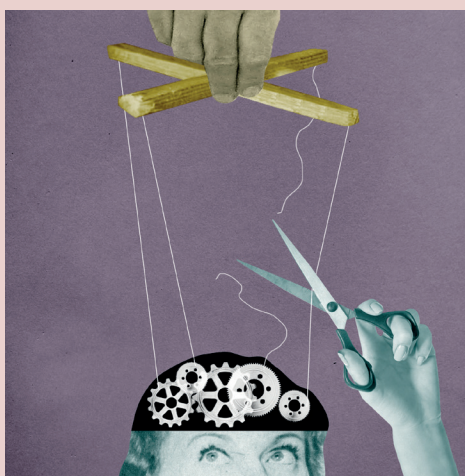
Liberalism, konservatism och socialism

Den industriella revolutionen ägde rum i England i slutet av 1700-talet och spred sig till västra Europa under början av 1800-talet. Industrialismen innebar stora samhällsförändringar när allt fler människor flyttade från landsbygden till industristäder. Nya förutsättningar i samhället ledde till att det särskilt under 1800-talet uppstod nya politiska ideologier.

Liberalism

Ordet liberalism kommer av det latinska ordet *liber*, som betyder 'fri'. Liberalismen växte fram under slutet av 1700-talet och i början av 1800-talet. De liberala tyckte illa om det gamla ståndssamhället, där majoriteten av befolkningen saknade politiskt inflytande.

De liberala ville ha tryckfrihet, yttrandefrihet och näringsfrihet, det vill säga rätten att fritt välja yrke och starta, äga och driva företag. Senare började de liberala att kämpa för allmän rösträtt.

ERIK NYLUND/NE

■ Liberalismen ville att den enskilda människan skulle vara fri och inte styras av staten, kyrkan eller andra organisationer.

Konservatism

Efter franska revolutionen uppstod den ideologi som kallas konservatism. De konservativa var emot snabba och våldsamma samhällsförändringar. I stället strävade de efter att bevara gamla traditioner och system.

Från början var konservatismen tveksamt inställd till demokrati, eftersom införandet av demokrati innebar stora förändringar i samhället, men i dag tror de flesta konservativa partier på demokrati.

Dagens konservativa partier är oftast för ekonomisk liberalism.

ERIK NYLUND/NE

■ Konservatismen ville att samhället skulle utvecklas långsamt utan snabba förändringar och att man inte skulle dras med av nya idéer utan i stället hålla fast vid rötterna till det gamla.

Socialism och kommunism

De socialistiska idéerna växte fram under första halvan av 1800-talet. Då var förhållandena för Europas industriarbetare mycket dåliga med långa arbetsdagar, låga löner, farliga arbetsplatser och usla bostäder.

Den viktigaste socialistiska tänkaren var Karl Marx, som 1848 gav ut Kommunistiska manifestet tillsammans med Friedrich Engels. Skriften kom att få stor betydelse för socialismens och kommunismens framväxt.

Gemensamt för båda dessa läror är de förespråkar ett jämlikt samhälle och olika typer av gemensamt ägande. En viktig skiljelinje går mellan kommunister, som vill ta makten och förändra samhället genom revolution, och reformistiska socialister (till exempel socialdemokrater), som tagit avstånd från våld och förespråkat fredliga reformer.

ERIK NYLUND/NE

■ Socialismen ville att arbetarna gemensamt skulle äga produktionsmedlen, till exempel industrier och råvaror, och att rikedomarna skulle vara jämlikt fördelade.

Stora förändringar

Dessa tre klassiska ideologier var tydligt närvarande i Europa under 1800-talet men hade olika stor betydelse. Konservativa regeringar behöll den politiska makten, men trots det skedde flera viktiga liberala förändringar. Framför allt fick liberaler gehör för

sina idéer på ekonomins område, men även sådana viktiga liberala strävanden som allmän skolgång och tryckfrihet blev på många håll verklighet.

Arbetarklassen befann sig fortfarande i underläge. Med undantag för fackföreningsrörelsens framväxt under slutet av 1800-talet är det svårt att tala om några genombrott för socialismen under detta sekel. Ett mål som kunde förena socialister och liberaler var kampen för allmän rösträtt. Denna seger vanns i de flesta europeiska länder i samband med första världskrigets slut. Och det var demokratin som på allvar gjorde det möjligt för såväl socialism som liberalism att omforma samhället. Tittar man på den förändring som Sverige genomgick under 1900-talet är det nog rimligt att hävda att båda hade ungefär lika stor påverkan. I vissa länder var det dock socialismen som så småningom blev den härskande ideologin, då i den form som kallas kommunism. Så skedde i Ryssland efter revolutionen 1917 och i Östeuropa efter andra världskriget då flera länder blev så kallade satellitstater till Sovjetunionen.

DADO GALDIERI/AP/PRESENS BILD

■ Evo Morales var Bolivias första president av aymarisk härkomst. Han stod för en ny form av socialism, som kombinerar västerländsk socialism och andinsk ursprungsideologi, så kallad indianism.

SHUTTERSTOCK

■ Liberalen Justin Trudeau är sedan 2015 premiärminister i Kanada. Han ses av många som en företrädare för en modern amerikansk liberalism som står i kontrast till de konservativa strömningarna i grannlandet USA.

JOSEPH SOHM/SHUTTERSTOCK

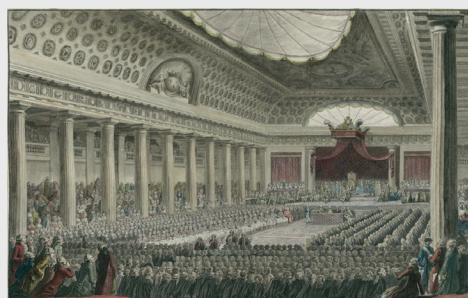
■ Donald Trump var president i USA 2017–21. Han har utmanat genom sina i många frågor extrema åsikter betydelsen av konservatism och populism i amerikansk politik.

Ideologierna sprids och blir fler

Under 1800-talet var det inte bara de klassiska ideologierna som växte fram. Denna tid av nytänkande och förändringar gav också upphov till anarkism, feminism och nationalism. 1900-talet gav ytterligare politiska idéer som fascism och ekologism.

1900-talet var också en tid då västvärldens ideologier spreds till andra världsdelar där de delvis omvandlades och blandades med andra idéer. Kalla kriget och kolonialväldenas upplösning skapade internationella politiska spänningar som delade upp världen i väst och öst, samt nord och syd. Kommunismens fall i Sovjetunionen och Östeuropa minskade visserligen dessa spänningar, men de finns fortfarande och nya har tillkommit. Liberalismen kanske kan betraktas som något av en överideologi i västvärlden i dag. Men

Höger och vänster

ISIDORE-STANISLAUS HELMAN/PUBLIC DOMAIN

■ Generalståndernas öppnande i Versailles 1789.

Beteckningen höger och vänster i politiken uppkom i samband med franska revolutionen. De som önskade bevara kungadömet satt till höger i nationalförsamlingen, framifrån sett, och de som ville införa republik satt till vänster.

den utmanas ändå – både inifrån och utifrån.

Några politiska företeelser som har blivit aktuella är fundamentalism och populism. Dessa kan dock inte utan vidare klassas som sammanhängande ideologier.

GETTY

■ Emma Goldman var en framträdande anarkistisk agitator.

I politisk mening kom högern att beteckna de som ville bevara det gamla – de konservativa – medan vänstern kom att beteckna de som ville förändra samhället och göra det bättre och rättvisare för de fattiga och egendomslösa.

HEINRICH HOFFMANN/SZ-PHOTO/IBL

■ Odeonsplatz i München i augusti 1914. Tyskland har förklarat att landet är i krig och folket jublar. Bland personerna i folkmassan skymtar Adolf Hitler (inringad) som kom att spela en huvudroll i nästa världskrig.

Det här är offlineversionen av *Vad är politik?*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/1035/26289>

Sammanfattning

Vad är politik?

- Politik kan delas in i form (statsskick) och innehåll (ideologi).
- De klassiska politiska ideologierna är liberalism, konservatism och socialism, som växte fram på 1700-talet och 1800-talet.
- Industrialisering medförde stora förändringar och ledde till nya sätt att se på människor och samhället.
- Andra ideologier som fick betydelse under 1800-talet och 1900-talet var anarkism, feminism, nationalism, fascism och ekologism.
- På senare år har fundamentalism och populism fått förnyad aktualitet.